

Llengua i Ús

Revista Tècnica de Política Lingüística

54

1r
SEMESTRE
2014

ISSN: 2013-052X

Experiències

2.1

El *Vocabulari terminològic LGBT* (*lèsbic, gai, bisexual i transgènere*):

un fruit de la formació universitària al servei de la societat

El Vocabulari terminològic LGBT (lèsbic, gai, bisexual i transgènere)

Eth Vocabulari terminològic LGBT (lèsbic, gai, bisexual i transgènere)

Vocabulari terminològic LGBT (lèsbic, gai, bisexual i transgènere)

Marta Breu. *Traductora*

Dolors Montes. *TERMCAT*

El català *Llengua*
per a tothom

Generalitat de Catalunya
Departament
de Cultura

**El Vocabulari terminològic LGBT
(lèsbic, gai, bisexual i transgènere):**
un fruit de la formació universitària al servei de la societat

terminologia, LGBT, lesbianes, gais, bisexuals, transgènere, transsexuals, universitat, col·laboració, plans de govern, buit terminològic, interès social, actualitat, argot, llengua general

En aquest article s'explica el procés de gestació, elaboració i difusió del *Vocabulari terminològic LGBT (lèsbic, gai, bisexual i transgènere)* i es fa èmfasi en els punts d'interès del projecte, més enllà de la terminologia que conté.

**Eth Vocabulari terminològic LGBT
(lèsbic, gai, bisexual i transgènere):**
un fruit dera formacion universitària ath servici dera societat

terminologia, LGBT, lesbianes, gais, bisexuals, transgènere, transsexuals, universitat, col·laboració, plans de govern, buit terminològic, interès social, actualitat, argot, llengua general

En aquest article s'explica eth procès de gestacion, elaboracion e difusion deth *Vocabulari terminològic LGBT (lèsbic, gai, bisexual i transgènere)* e se hè en-fasi enes punts d'interès deth projecte, més enlà dera terminologia que conten.

**El Vocabulari terminològic LGBT
(lèsbic, gai, bisexual i transgènere):**
un fruto de la formación universitaria al servicio de la sociedad

En este artículo se explica el proceso de gestación, elaboración y difusión del *Vocabulari terminològic LGBT (lèsbic, gai, bisexual i transgènere)* y se hace hincapié en los puntos de interés del proyecto, más allá de la terminología que contiene.

terminología, LGBT, lesbianas, gays, bisexuales, transgènere, transsexuals, universidad, colaboración, planes de gobierno, vacío terminológico, interés social, actualidad, argot, lengua general

**Vocabulari terminològic LGBT
(lèsbic, gai, bisexual i transgènere):**
the Result of University Training at the Service of Society

This article describes the process of preparing, formulating and disseminating *Vocabulari terminològic LGBT (lèsbic, gai, bisexual i transgènere)*, emphasising other points of interest in this project apart from the terminology it embraces.

terminology, LGBT, lesbians, gays, bisexuals, transgender people, transsexuals, university, cooperation, government plans, terminology gap, social interest, topicality, slang, general language

Introducció

El mes de juny de 2013, coincidint amb el Dia Internacional de l'Orgull Gai, el TERMCAT va fer públic al seu web, en forma de diccionari en línia, el *Vocabulari terminològic LGBT (lèsbic, gai, bisexual i transgènere)* (a partir d'ara, *Vocabulari*), elaborat per la traductora Marta Breu i revisat pel TERMCAT.

L'obra conté 200 termes relatius a l'àmbit LGBT, amb denominacions en català, castellà, francès i anglès; categoria lèxica de cada denominació; especificació de subàmbit temàtic; definicions en català, i notes complementàries. La sigla *LGBT* (o també *LGTB*) designa, en paraules del mateix *Vocabulari*, el «col·lectiu social format per les lesbianes, els gais, els bisexuals i els transgènere».

Més enllà, però, de la novetat i la rellevància estrictament terminològica de l'obra, que comentarem més endavant, el projecte es pot considerar també significatiu pel model d'elaboració que ha seguit, basat en l'aprofitament d'un recurs extern nascut de la formació universitària, i pels factors d'interès que han convergit a l'hora de dur-lo a terme, de manera que pot resultar una experiència de treball a tenir en compte per a projectes terminològics futurs.

Els orígens

Els orígens del *Vocabulari* són universitaris, concretament el Màster en correcció i assessorament lingüístic de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), que té com a objectiu formar experts en l'assessorament dels models de llengua i especialistes en correcció estilística i gramatical. El TERMCAT té signat un conveni de col·laboració amb la UAB vinculat amb aquest màster que es concreta en la impartició de sessions de formació teòriques relacio-

nades amb els llenguatges d'especialitat i en l'acollida al Centre de Terminologia d'estudiants en pràctiques.

El *Vocabulari*, publicat pel TERMCAT, va néixer concretament d'un recull terminològic de l'àmbit LGBT que l'autora, estudiant d'aquest màster, havia elaborat i presentat prèviament com a treball final del curs. El treball conjuminava els coneixements en terminologia adquirits al màster i l'experiència com a lexicògrafa de l'autora amb el seu interès pel món LGBT i els seus coneixements d'aquest col·lectiu. Des del començament es va plantejar com un primer pas d'un projecte més ambiciós, que podia tenir interès i continuïtat atesa l'escassetat de recursos bibliogràfics en català d'aquest àmbit, no tan sols terminològics o lexicogràfics, sinó també especialitzats.

Interès de l'obra

El TERMCAT va mostrar interès pel *Vocabulari*, del qual tenia coneixement per la participació directa de personal del Centre en el màster de la UAB, per diversos motius.

En primer lloc, pel contingut de l'obra, perquè cobria un buit terminològic important d'un camp fins aleshores inexplorat en català des del punt de vista del lèxic especialitzat, amb una gran quantitat de termes propis. Fer pública aquesta terminologia, degudament revisada i contrastada, no era altra cosa, de fet, que fer efectiu un dels objectius primordials del TERMCAT, que és el de posar a disposició de la societat recursos terminològics de qualitat que permetin l'ús del català en qualsevol àmbit i entorn.

Per complir aquest objectiu, el TERMCAT té establerta una línia específica, complementària de la seva línia de producció pròpia o de coautoría, que consisteix a publicar també des de la seva plataforma les fitxes terminològiques o productes elaborats per particulars o altres orga-

nismes que segueixen uns determinats estàndards de qualitat. La publicació del *Vocabulari* s'inscriu justament en aquesta línia d'actuació, complementada en aquest cas amb una implicació també important del Centre en la revisió i la compleció prèvia de la terminologia de partida.

En una situació com l'actual, en què la creació de coneixement és definitivament compartida (el sistema de creació wiki, per exemple, està clarament en auge) i en què la manca de recursos econòmics públics és una evidència, el treball en col·laboració i la creació i el manteniment de xarxes i d'aliances amb particulars i organismes amb interès en la terminologia, que generin valor mutu per a totes les parts, és no tan sols ineludible, sinó, de fet, una oportunitat per a la millora dels processos de treball i per a la creació de nous continguts. La posada en pràctica al TERMCAT d'aquesta línia de publicació de productes externs s'inscriu de ple en aquesta filosofia de treball.

La vigència i el component d'actualitat de l'àmbit LGBT va ser també, en estreta vinculació amb el punt anterior, un altre dels factors que van moure el TERMCAT a publicar el *Vocabulari*. Els canvis i els avenços que s'han produït en nombrosos països occidentals, i molt especialment a l'Estat espanyol, en matèria de drets del col·lectiu LGBT han fet, d'una banda, que aflorés una terminologia que ja existia però que estava amagada o que, simplement, era tan sols «propietat» del col·lectiu i es desconeixia fora de l'àmbit, i de l'altra, que es creés també nova terminologia per designar realitats fins aleshores no previstes, desconegudes o directament inexistents. El cabal terminològic LGBT és, a més, ric i de gran interès i, més enllà de l'argot amb què sovint s'ha identificat, abasta des de terminologia jurídica fins a terminologia vinculada amb l'oci, la sociologia, la psicologia o la medicina, entre altres branques. No és tan sols, doncs, una terminologia de múltiples registres, sinó també una terminologia especialment multisectorial.

Un tercer aspecte que explica l'interès que un organisme públic com el TERMCAT ha tingut per aquest projecte i l'impuls que hi ha donat és que entronca plenament amb un dels plans d'acció transversals del Govern de la Generalitat, concretament amb el Pla interdepartamental per a la no-discriminació de les persones homosexuals i transsexuals, vigent des de l'any 2006 i actualitzat l'any 2012, que preveu actuacions de tipus jurídic, educatiu, de formació, cultural, de lleure, etc. sobre aquesta matèria. La publicació d'aquesta terminologia és també, doncs, una petita contribució al desplegament i la posada en pràctica d'aquest pla i, en definitiva, una contribució a la visibilitat i la normalització social del col·lectiu LGBT.

Finalment, un tret d'aquest *Vocabulari* que també es va considerar rellevant a l'hora de decidir-ne la publicació és el fet que era un fruit de la formació universitària especialitzada. Aprofitar la tasca dels estudiants i donar-la a conèixer és una manera de donar valor, visibilitat i reconeixement a la feina que fan i al mateix temps una oportunitat per retornar a la societat una part de la inversió que fa en formació.

La relació de col·laboració entre el TERMCAT i les universitats no és nova i s'ha materialitzat al llarg dels anys de diferents maneres: en la formació d'estudiants, en l'elaboració conjunta de productes terminològics, en la creació de xarxes d'experts, en la fixació de la terminologia normalitzada, etc. Cal continuar treballant per reforçar al màxim aquesta col·laboració i per trobar noves vies que, com en el cas del *Vocabulari*, aportin beneficis a tots els implicats.

El contingut de l'obra

La terminologia

El *Vocabulari* presenta una terminologia bàsica pròpia de l'àmbit de coneixement que s'ha definit com a LGBT.

LGBT, que fa referència, com hem dit abans, al col·lectiu de les lesbianes, els gais, els bisexuals i els transgènere (en què s'inclouen els transsexuals i altres persones que tampoc no s'identifiquen amb el gènere assignat en néixer), és un terme força jove però àmpliament usat que va sorgir arran de la necessitat d'agrupar en una sola denominació aquests quatre col·lectius, que, malgrat que d'entrada poden semblar tan diferents, pateixen arreu del món unes discriminacions socials i legals similars (i, en conseqüència, sovint treballen plegats per reivindicar els seus drets) pel fet que no compleixen les normes d'orientació sexual i de gènere establertes.

La terminologia del *Vocabulari* està vinculada amb les àrees temàtiques de l'orientació sexual, la identitat sexual i de gènere i la relació del col·lectiu LGBT amb la societat (activisme, drets i família, oci, organització i models socials). També hi ha un petit grup de termes relacionats amb la simbologia associada al col·lectiu. Com més endavant s'explicarà, aquestes àrees en què s'ha estructurat la matèria objecte d'estudi s'ampliaran i modificaran per poder acollir nous termes procedents d'altres àmbits.

Cal remarcar que durant el procés de revisió de la terminologia de partida, dut a terme conjuntament per l'autora del treball i el TERMCAT, ja es va fer una primera ampliació important del lèxic del recull. Es va mirar d'incidir en els subàmbits que havien quedat inicialment més desatesos, sobretot en la part relacionada amb les persones transgènere (amb noves altes, com ara *gènere*, *transhomosexualitat*, *transheterosexualitat*, *transidentitat* o *operació de reassignació sexual*) i en la part de drets i família (amb incorporacions com ara *família homoparental*, *matrimoni igualitari*, *matrimoni homosexual*, *parella estable*, *adopció conjunta* o *adopció consecutiva*).

També es va fer una intensa feina de revisió de definicions (complexa, de vegades, per la vacil·lació general existent a l'hora de definir termes com *transsexual*, *transgènere* o

queer, per esmentar-ne només alguns) i equivalents, i de compleció de categories lèxiques en totes les llengües. L'ampliació bibliogràfica feta *a posteriori*, amb la incorporació de noves fonts de consulta i de buidatge en diferents llengües, tant terminològiques com especialitzades, va ser important per facilitar aquesta tasca.

El col·lectiu LGBT, per les seves característiques i la seva història, té presència en sectors diferents, la qual cosa genera una terminologia que, com ja hem assenyalat, convergeix amb disciplines ben diverses. Així doncs, per exemple, part dels termes propis de la temàtica LGBT estan relacionats amb el dret (*matrimoni igualitari*, *adopció coparental*), amb la medicina (*operació de reassignació sexual*) o amb la sociologia (*heteronormatiu*, *lesbofòbia*).

Un llenguatge d'especialitat present a la llengua general

A més de presentar incomputables punts de contacte amb diverses disciplines, una part del llenguatge LGBT és propi també, sens dubte, de la llengua general. El col·lectiu LGBT no és un ens deslligat i independent de la societat, sinó que en forma part, hi participa i hi incideix d'una manera cada vegada més visible. Així doncs, denominacions com *sortir de l'armari* o *orgull* són ja àmpliament conegudes, si més no perquè han aparegut als mitjans de comunicació en moments puntuals.

Així mateix, també hi ha un grup de denominacions que són utilitzades exclusivament dins del col·lectiu LGBT. La situació històricament clandestina d'aquests grups socials va donar lloc a la creació de formes volgudament hermètiques (que, a mesura que avança el procés de normalització LGBT, cada cop ho són menys) per a la resta de la societat, per tal de cobrir, d'una manera més o menys segura, un seguit de necessitats de desenvolupament personal. Són exemples d'aquests termes *ser de la família* o *entendre-hi*, amb el significat de 'ser

homosexual', o *ambient*, que és un «conjunt d'espais, especialment d'oci, destinats al públic LGBT».

A banda d'això, és important comentar que de moment s'han exclòs de l'obra formes connotades negativament, com ara *marieta* —usada sovint humorísticament pel mateix grup a qui va adreçat l'insult per contrarestar-ne l'efecte—, o formes populars creades a partir de l'escurçament, com ara *lesbi*, *bi* o *trans* —molt esteses dins del col·lectiu—, perquè s'ha considerat que s'allunyen excessivament de l'estàndard i no aporten informació útil a l'hora d'establir la nomenclatura de la matèria. Ben segur, però, que el tractament d'aquestes denominacions, amb les seves consideracions específiques, pot ser objecte d'altres estudis interessants sobre aquesta temàtica.

Tria de l'àmbit i usos

Aquesta obra, que s'anirà ampliant amb nous termes i noves branques temàtiques, recull terminologia relacionada amb l'àmbit LGBT per tal de mostrar-ne l'ús en català i fixar-ne una nomenclatura. Vol ser, igualment, una eina útil per als professionals de la llengua que hagin de resoldre dificultats lèxiques relacionades amb l'àmbit o per a totes aquelles persones que vulguin escriure'n o parlar-ne o, simplement, desitgin ampliar-ne els coneixements.

La bibliografia en català sobre aquesta temàtica és, com ja hem comentat, bastant reduïda. D'obres lexicogràfiques o terminològiques basades en la matèria, fins ara no n'hi havia cap. En un article de Ferran Pereda (2007, a *Diàlegs gais, lesbians, queer*), però, es fa una anàlisi de l'argot existent en català a partir de dades obtingudes del diccionari d'argot gai que l'autor afirma que està elaborant.

Es pot dir que l'escassetat bibliogràfica sobre l'àmbit retrata la poca presència generalitzada del català al món LGBT (és a dir, als espais, projectes, serveis, documents, etc. destinats específicament a persones LGBT).

En aquest sentit, aquest treball constitueix una aportació per incrementar la presència de la llengua catalana als sectors esmentats.

Cal assenyalar, també, que el fet de recollir i fixar la terminologia d'aquest àmbit en català té repercussions molt importants en el procés de visibilització i integració del col·lectiu LGBT a la societat, i més encara en la consecució dels seus drets.

Tal com, anys enrere, va passar amb *violència masclista*, el fet que ara es recullin termes com *lesbofòbia*, *bifòbia*, *transfòbia* o *homofòbia* (aquest últim ja és al diccionari normatiu), per exemple, contribueix a visibilitzar l'existència d'aquestes discriminacions i, doncs, a fer un primer pas per combatre-les. És ben cert que aquest primer pas ha d'anar acompanyat d'una transformació social i que, tot sol, el paper de la llengua és limitat, però si a una realitat se li posa nom i se la defineix és més difícil que estigui amagada i és més fàcil que sigui millorada. Així mateix, termes com *heterosexisme* o *heteronormativitat*, justament perquè ens fan prendre consciència que són a la base del model social actual, poden fer néixer reflexions que plantegin alternatives més inclusives i respectuoses per a tothom.

El conjunt de termes de l'obra, amb les seves definicions i notes, vol oferir una visió objectiva i no estereotipada sobre el col·lectiu LGBT i les seves característiques, de manera que tota persona que s'hi vulgui aproximar pugui informar-se'n adequadament, lluny de possibles prejudicis o falsos mites que encara hi pot haver. No cal dir que això últim, el coneixement veraç de la seva realitat, desmitificada i lliure de judicis, també és cabdal per a la plena normalització d'aquest grup social.

Més enllà de l'orientació sexual: el gènere

La característica en què tradicionalment es pensa, en primer lloc, a l'hora de definir el col·lectiu LGBT per oposició

als altres grups socials és la seva orientació sexual diferent de l'heterosexual. A banda de l'orientació sexual, però, hi ha un tema que afecta decisivament aquest grup i que, en conseqüència, ocupa un espai important en aquest treball: el gènere.

El gènere («Conjunt de característiques d'origen cultural relatives a patrons de comportament i d'identitat sobre la base de les quals s'estableix socialment la distinció entre homes i dones») té incidència no tan sols en el grup representat per la *T* a la sigla, sinó en el col·lectiu sencer (i, és clar, també en altres col·lectius), ja que, tal com està establert actualment, marca unes pautes de comportament i unes expectatives socials que impossibiliten el desenvolupament personal, lliure de discriminacions, de qui no les compleix. Aquestes pautes i expectatives constitueixen el que sovint s'anomena *pressió de gènere*.

Així, al *Vocabulari* es poden trobar un seguit de termes que tenen a veure amb el gènere. D'entrada, hi ha *rol de gènere* («Conjunt de comportaments i activitats que s'atribueixen socialment a cadascun dels sexes, que és variable segons les cultures») i els corresponents *rol masculí* i *rol femení*. També es recullen els adjectius *femení* («Relatiu a allò que està establert socialment com a propi de les dones»), *masculí* (amb una definició paral·lela a la de *femení*) i *androgín* («Dit de la persona que té un aspecte en què es barregen característiques considerades socialment masculines amb d'altres de considerades femenines»). Amb aquestes definicions, es fa èmfasi en el fet que els cànons de feminitat i masculinitat, així com els rols de gènere, han estat establerts a través de mecanismes socials i culturals i no es corresponen necessàriament amb la realitat o els desitjos i les necessitats de totes les persones.

No hi falta tampoc la *teoria queer*, sorgida als anys noranta del segle *xx* i hereva dels estudis LGBT i feministes, que al *Vocabulari* té la definició següent: «Teoria que rebutja la categorització de les persones segons la concepció

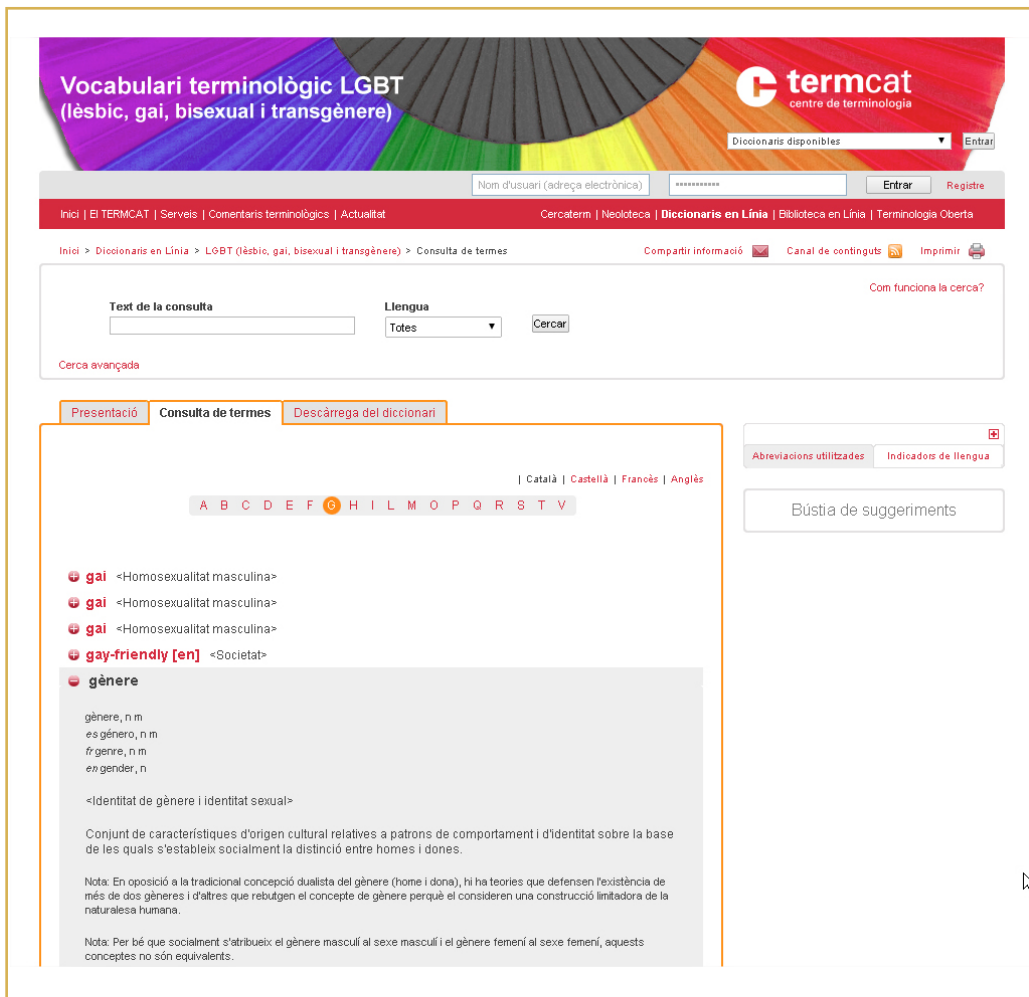
binària tradicional dels sexes, els rols que s'atribueixen socialment a homes i dones i l'existència de l'orientació sexual, que considera només construccions culturals del sistema heteronormatiu».

Finalment, cal destacar *transgènere*, un terme paraigua que inclou les persones transsexuals i les altres persones que no se senten identificades amb el gènere que els va ser assignat en néixer (aquestes últimes persones, per exemple, poden no sentir-se ni homes ni dones, o poden sentir-se totes dues coses alhora, o, simplement, poden voler-se apartar de la divisió binària tradicional del gènere, que consideren limitadora). El terme, doncs, ha quedat definit de la següent manera: «Persona que se sent del gènere contrari a aquell que li va ser atribuït en néixer segons les seves característiques biològiques o que no s'identifica exactament ni amb un home ni amb una dona, tal com aquests gèneres han estat concebuts tradicionalment».

Difusió i continuïtat de l'obra

El *Vocabulari terminològic LGBT* es va publicar per a la consulta a la col·lecció Diccionaris en Línia del TERMCAT (http://www.termcat.cat/ca/Diccionaris_En_Linia/164/), i per a la descàrrega dins la col·lecció Terminologia Ober-ta. El contingut complet es difon igualment a través del Cercaterm, el repositori terminològic general del TERMCAT, amb les fitxes degudament etiquetades amb la marca de procedència, i de l'Optimot, el servei de consultes que ofereix la Direcció General de Política Lingüística en col·laboració amb el TERMCAT i l'Institut d'Estudis Catalans.

A fi de donar-lo a conèixer entre les persones i els organismes que hi poguessin tenir interès, des del TERMCAT es va enviar informació sobre el producte a universitats, centres de recerca especialitzats, associacions, mitjans de comunicació, llibreries, organismes públics, etc. També se n'han fet algunes presentacions públiques.

Imatge 1: *Vocabulari terminològic LGBT*

Aquesta obra, com s'ha dit, s'emmarca dins d'un projecte en creixement i amb continuïtat. Hi ha la voluntat de recollir i definir un nombre important de termes propis de l'àmbit de coneixement LGBT, que és present en disciplines molt diverses. S'ha començat a treballar ja en una segona edició de l'obra, en què es preveu tant la compleció terminològica de les àrees temàtiques existents que ho requereixin com l'ampliació de l'arbre de camp amb noves branques (comportament sexual, qüestions legals, discriminació, etc.).

En aquesta segona edició, es valorarà també la possibilitat d'incorporar-hi noves llengües d'equivalència i es buscarà la implicació en el projecte d'altres especialistes i d'associacions i entitats vinculades amb la temàtica que puguin ajudar a millorar el producte. En una fase final, també es preveu la normalització d'algunes de les formes.

Conclusió

El *Vocabulari terminològic LGBT* és una experiència de treball que pot considerar-se molt interessant des de dos punts de vista: des del punt de vista de l'elaboració i dels agents que hi han intervingut, i des del punt de vista del contingut.

D'una banda, es tracta d'un treball de col·laboració en què han participat, de manera més o menys directa, tres agents: la universitat, aportant formació i coneixements; un particular, que amb la seva expertesa i els coneixements adquirits s'ha encarregat d'elaborar el recull terminològic, i el TERMCAT, que ha aportat també la seva expertesa per a la revisió i la compleció de l'obra i ha ofert les eines necessàries per fer-ne la publicació en línia i difondre-la.

Pel que fa al contingut, el valor de l'obra és també inqüestionable: perquè omple un buit en català, atès que aplega i fixa una terminologia fins ara dispersa, poc coneguda o directament inexistent; perquè respon a una necessitat actual, en un moment en què els drets del col·lectiu LGBT han començat a ser presents a l'ordre del dia de les agendes governamentals de molts països, i, finalment, perquè ajuda a visibilitzar i normalitzar un col·lectiu social històricament discriminat i menystingut.